

καὶ οἱ χρυσολάτραι. Ἔως ὅπου μὲ τὸν χρυσὸν κάμνουσιν ὅ,τι θέλουσι, βέβαια δὲν νομίζουσι ἄτοπον τὴν λατρείαν των. Ὅθεν, ἀναγκαῖα εἶναι διὰ τοὺς πρώτους ἢ φρόνησις καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἢ καλὴ διοίκησις. Καὶ τότε ἤμποροῦν νὰ καταλάβουν ἐκεῖνοι ὅτι ἦτον λωλοί, καὶ ἐτοῦτοι ὅτι ἐβαστοῦσαν τόσον καπνὸν, ἐσφαλισμένον εἰς σιδερένια σεντούκια. Ὅμιλῶ μόνον, λοιπὸν, ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσις εἶναι ἀξία περιεργείας, καὶ ἐπειδὴ νομίζω νὰ μὴν δυσaréση κάθε ἐξέτασις πραγμάτων, ὅπου ἀναφέρονται 153 εἰς τὸ κοινὸν καλῶς ἔχειν. 12

Τὰ χρήματα, ὡς Ἕλληνας, εἰς ἄλλο δὲν χρησιμεύουν, οὔτε δι' ἄλλο τέλος ὃ ἐφευρετὴς τὰ ἐμεταχειρίσθη, παρὰ μόνον διὰ σημεῖα ἀριθμητικὰ, ἦτοι διὰ μέτρον γενικὸν τῶν πραγμάτων καὶ δηλωτικὸν τῆς τιμῆς των. Οὕτως λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς, διὰ νὰ διευκολύνουν τὰ δανείσματα καὶ ἀλλαγὰς τῶν διαφόρων ἀναγκαίων των πραγμάτων, οἱ ἄνθρωποι ἔκαμαν τόσας μονάδας χρυσᾶς ἢ χαλκίνους, διὰ τῶν ὁποίων τὰ ἐμετροῦσαν καὶ τὰ ἐμοίραζον ὀρθῶς. Αὕτη ἡ ἐφεύρεσις εἰς ὀλίγον καιρὸν εὐκόλυνεν τὰς ἀμοιβαίας ἀλλαγὰς, ὅχι μόνον ἀπὸ ἓνα ὑποκείμενον εἰς ἄλλον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν, καὶ ἀπὸ γένος εἰς γένος *. Αὐξάνοντας λοιπὸν κατ' ὀλίγον ὀλίγον αἱ χρυσαῖ μονάδες καὶ μὴν ἠμπορῶντας νὰ αὐ- 154 ξήσουν τὰ ἀναγκαῖα πράγματα, ἐφευρέθησαν τὰ μὴ

* Αἱ βασιλεύουσαι τῶν νῦν δυναστειῶν ὅλης τῆς γῆς, καὶ αἱ ἐμπορικαὶ πόλεις, διὰ μέσου τοῦ χρυσίου, καὶ τοῦ ἀλλεπαλλήλου παντοτινοῦ δανείσματος, δὲν ξεχωρίζονται πλέον ἀνάμεσόν των, ἐπειδὴ ὅσα εἶδη ἐκφέρει ἡ Αἴγυπτος, εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἀμερικὴν, καὶ ὅσα ἡ Γαλλία τεχνεύεται, πωλῶνται εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ καθεξῆς.

ἀναγκαῖα. Καὶ οὕτως ἐγεννήθη ἡ πολυτέλεια εἰς τοὺς ἀνθρώπους*.

- 13** Ἡ πολυτέλεια δὲ ὡς γέννημα καὶ ἀποτέλεσμα σκιώδους καὶ φανταστικῆς δυνάμεως, καθὼς εἶναι ἡ μεταχειρίσις τοῦ χρυσοῦ**, ἐφύλαξεν τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ αὐτὴ, καὶ οὕτως μὲ τὸ νὰ ἐπιδέχωνται τὰ μὴ ἀναγκαῖα εἶδη, τιμὴν ἰδεαστικὴν καὶ ἀόριστον, καὶ αὐξάνοντας αἱ χρυσαῖ μονάδες ἀπὸ τὸ ἓν μέρος, καὶ τὰ διάφο-

- 12β** * Ὁ Α. ἐπὶ παραδείγματι εἶχεν ἓν χωράφιον καὶ ὁ Β. ἑκατὸν πρόβατα. Ὅθεν, ὁ ἓνας ἄλλαζεν μέρος σιταρίου μὲ μέρος μαλλίου τοῦ ἄλλου καὶ ἔζουν ἀμφότεροι εὐχαριστημένοι. Ἐπειτα ἠθέλησαν νὰ δώσουν μίαν ἰδεαστικὴν τιμὴν αὐτῶν τῶν δύο εἰδῶν, καὶ εἶπον, τὸ ἓν κιλὸν σιτάρι νὰ ἀξίζη ὡς δύο, καὶ τὸ μαλλὶ ἑνὸς προβάτου ὡς τρία. Ἐπειτα ἔδωσαν τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν τῶν δύο καὶ τῶν τριῶν μὲ τόσας μεταλλένιας μονάδας. Τότε ὁ Γ. ὅπου καὶ αὐτὸς ἔσκαπτε τὸ χωράφιόν του, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ σιτάρι, βλέποντας ὅτι ἡμποροῦσε νὰ δώσῃ μονάδας καὶ νὰ λάβῃ σιτάρι, τοῦ ἐφάνη εὐκολώτερον νὰ πλάσῃ ἀπὸ αὐτὰς παρὰ νὰ σκάψῃ. Ὁ Δ. ὅπου δὲν ἠθέλεν οὔτε νὰ σκάψῃ, οὔτε νὰ ζητήσῃ τὸ μέταλλον, ἐπιτηδεύθη νὰ ἐφεύρῃ ἓν εἶδος καινούργιον, καὶ ἀφοῦ τὸ ἐτελείωσεν, ἤρρεσεν τοῦ Ε. ὅπου εἶχεν πολλὰς μονάδας, καὶ εὐθὺς τὰς ἄλλαξεν μ' ἐκεῖνο. Ἴδου λοιπὸν πῶς ἤρχισαν νὰ πληθύνουν τὰ μὴ ἀναγκαῖα πράγματα, τὸ ὅποιον ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ ἐξ ἀνάγκης, ἐπειδὴ τὸ περισσότερον σιτάρι, παραδείγματος χάριν, δὲν ἦτον ἀναγκαῖον εἰς κανένα, ὡσὰν ὅπου ὁ ἄνθρωπος δὲν τρώγει, ἀφοῦ χορτάσῃ· ἀλλ' αἱ μονάδες ἠϋξήσαν εἰς ἄκρον. Ὅθεν ἔπρεπε νὰ ἀγοράσουν καὶ ἄλλα εἶδη, ἐκτὸς τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, καθὼς ἠκολούθησεν· καὶ τὴν σήμερον εἶναι περισσότερα τὰ μὴ ἀναγκαῖα εἶδη, ὅπου μεταχειρίζονται οἱ ἄνθρωποι, παρὰ αἱ πολιτεῖαι ὅλης τῆς γῆς.

- 13α** ** Οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εὐχαριστοῦνται περισσότερον νὰ ἀκούωσι πράγματα ἰδεαστικά, παρὰ ἀληθῆ, ὡσὰν ὅπου τὰ μὴ ἀληθῆ μὲν ἐπιδέχονται κάθε αὐξήσιν καὶ ἐλάττωσιν, ὅπου ὁ καθεὶς ἠθέλε τούς δώσει κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του, τὰ δὲ ἀληθῆ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ νομίσῃ ἀλλέως, εἰμὴ καθὼς εἶναι. Ὅθεν, καὶ γενικῶς μία ἀλήθεια προξενεῖ ὀλιγότερον κρότον, παρὰ ἓν ψεῦμα, ὅταν πιστεύεται ὡς μία ἀλήθεια, καθὼς βλέπομεν νὰ ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ χρυσοῦ.

ρα είδη ἀπὸ τὸ ἄλλον, τὴν σήμερον σχεδὸν τὰ τρία 156
τέταρτα τῶν ἀνθρώπων ἐνασχολοῦνται ὄχι εἰς ἄλλο,
εἰμὴ εἰς τὸ νὰ δίδουν σήμερον τιμὰς ἰδεαστικὰς εἰς ἓν
εἶδος, διαφορετικὰς ἀπὸ ἐκείνας, ὅπου εἶχεν χθές, εἰς
τρόπον ὅπου, κάθε ἡμέραν ξεκάμνοντες τὰ ὅσα εἶχον
καμωμένα, δὲν εὐρίσκονται ποτὲ ἀργοί. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ
φτιάσιμον καὶ ξεφτιάσιμον τὸ ὠνόμασαν ἐμπόριον*.

Τώρα, λοιπὸν, ὅπου ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ὑπόληψις, ὅπου 157 ¹⁴
τὴν σήμερον εὐρίσκεται εἰς τὰ χρήματα, εἶναι θετὴ
καὶ ἰδεαστικὴ, πολλὰ εὐκόλως ἤμποροῦσε νὰ ἐννοηθῇ,
ὅτι καὶ ἀχρηστος εἶναι, μᾶλλον δὲ ἐπιζήμιος, ὁμιλῶν-
τας γενικῶς, ἢ ἐφεύρεις καὶ μεταχειρίσις των. Ἀλλὰ
διὰ περισσοτέραν σαφήνειαν, ἃς ὑποθέσωμεν δύο, ἐξ ὧν
ὁ εἷς νὰ διαυθεντεύῃ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ χρυσοῦ, καὶ ὁ
ἄλλος νὰ τοῦ εἶναι ἐναντίος, καὶ ἃς συγγράψωμεν τοὺς
διαλόγους των.

* * *

Ὁ πρῶτος λοιπὸν, μοῦ φαίνεται, ὅτι ἤθελεν εἰπεῖ: 15
Ἡ ἐφεύρεις τῶν χρημάτων εὐκόλυνεν τοὺς τρόπους

* Τὸ ἐμπόριον ἀποδεικνύει φανερῶς τὴν ἰδεαστικὴν ὑπόληψιν 13β
τῶν χρημάτων μὲ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν ἀριθμητικῶν χαρτίων, διὰ
μέσου τῶν ὁποίων μὲ μίαν κονδυλίαν μελάνι ἤμπορεῖ τινὰς νὰ
μετρήσῃ ὅλα τὰ πλούτη τῆς γῆς. Πολλὰ μὲ λυπεῖ, ὅπου αἱ περιστά-
σεις δὲν μοῦ τὸ συγχωροῦσι νὰ ὁμιλήσω τι περὶ ἐμπορίου. Ἴσως
ἄλλος τις ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν μου. Ὁ νέος Σοφοκλῆς τῆς
Ἰταλίας, εἰς ἓν σατιρικόν του ἐγχειρίδιον ὁμιλῶντας περὶ τοῦ
ἐμπορίου καὶ πραγματευτῶν, κατὰ πολλὰ νουνεχῶς τε καὶ ἀστείως
λέγει:

»Questi in cifre numeriche si alteri,
»Ad onta nostra, dall' Età future
»Faran chiamarci, i popoli de' zeri
Vitt. Alfieri

τῆς ζωοτροφίας, ἔδωσεν ἐκεῖνα τὰ εἶδη εἰς ἓν γένος, ὅπου δὲν τὰ εἶχε, ἠύξησε τὰς ιδέας τῶν ἀνθρώπων, αὐξάνοντας τὸν ἀριθμὸν τῶν πραγμάτων. Ἐγκαρδίωσεν τοὺς τεχνίτας, τιμῶντας καὶ ἀγοράζοντας τὰ τεχνουργήματά των, καί, τέλος πάντων, ἐτίμησε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὴν κατέστησεν εὐγενῆ καὶ χρηστοθηῆ.

- 16** Ὁ ἄλλος, βέβαια, ἤθελεν ἀποκριθῆ: Ἡ ἐφεύρεσις τῶν χρημάτων ἠθέλησεν κατ' ἀρχὰς νὰ μετρήσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα πράγματα, ἔπειτα ἐμέτρησεν καὶ τὰ μὴ ἀναγκαῖα, καὶ μετὰ ταῦτα ἔγινεν ἀνταμοιβῆ καὶ μέτρον τῆς ἀρετῆς. Ἀλλ' αὐξάνοντας περισσότερον τὰ μέτρα ἀπὸ τὰ μετρητά, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ των τὰ μετρητά ἐμέτρησαν τὰ μέτρα, καὶ ἐξακολούθως τὴν σήμερον τὰ χρήματα μετρῶνται ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ οἱ ἠθικοὶ ὀρισμοὶ κατεστάθησαν μέτρα τοῦ χρυσοῦ*. Ἡ ἐφεύρεσις τῶν χρημάτων κατέστησεν τοὺς ἀνθρώπους ἐχθροὺς τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἑαυτοῦ των **. Ἡ ἐφεύρεσις των κάμνει νὰ πιστεύουν οἱ περισσότεροι

16α * Πρῶτον δηλαδὴ ἔλεγεν τινὰς ἓν κιλὸν σιτάρι ἀξίζει τρεῖς μονάδας χρυσοῦ. Ὑστερα ἀπ' ὀλίγον εἶπεν ὅτι καὶ μία ἀρετὴ ἀξίζει δέκα μονάδας, καί, τέλος πάντων τῶρα, ἢ λέγομεν, ἢ ὑπονοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ του, ὅτι τρεῖς μονάδες χρυσοῦ ἀξίζουν ἓν κιλὸν σιτάρι, καὶ δέκα μονάδες ἀξίζουν μίαν ἀρετὴν, ὥστε ὅπου διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τινὰς πολλὰς ἀρετάς, ἄλλο δὲν τοῦ χρειάζεται, εἰμὴ νὰ ἔχη πολλὰς μονάδας χρυσοῦ.

16β ** Ἡ Ἀφρικὴ κάθε χρόνον θυσιάζει πλῆθος ἀνθρώπων, ὅπου ἢ ἀχόρταγος λύσσα τῶν ὑπερηφάνων Βρεττανῶν καὶ ἄλλων ἀρπάζει καὶ πέμπει εἰς τὴν Ἀμερικὴν, διὰ νὰ σκάπτουν καὶ νὰ ἐβγάξουν αὐτὰ τὰ μέταλλα ἀπὸ τὰ βαθύτατα ἐντόσθια τῆς γῆς. Οἱ ταλαίπωροι, ὅταν ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν θάνατον δέκα ἀπὸ τοὺς ἑκατὸν εἰς ἓνα χρόνον, νομίζονται κατὰ πολλὰ εὐτυχεῖς. Τόσον μεγάλους κόπους, ραβδίσματα, φόνους καὶ πείναν ὑποφέρουν. Μάλιστα, πολλάκις εὐρισκόμενοι εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς, κρεμνίζεται τὸ χῶμα καὶ θάπτει ζωντανοὺς πολλὰς ἑκατοντάδας.

τῶν ἀνθρώπων, μεγαλείτερον τὸ μικρὸν ἀπὸ τὸ μεγά-
 λον*. Ἡ ἐφεύρεσις των ἐφθειρε τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων 159
 μὲ τὴν πολυτέλειαν**, καί, τέλος πάντων, τὰ χρήματα
 ἔδωσαν ὑπαρξιν ἄλλων δύο γενῶν ἀνάμεσα εἰς τοὺς
 ἀνθρώπους. Ὅθεν, ἐκτὸς τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ θηλυκοῦ,
 τὴν σήμερον εὐρίσκεται τὸ τρίτον γένος, διὰ νὰ εἰπῶ
 οὕτως, τῶν πλουσίων, καὶ τὸ τέταρτον, τῶν πτωχῶν.

Ποῖος ἔχοντας κρίσιν στοχασμοῦ δὲν φρίττει θεω- 17
 ρῶντας τοὺς ἐνενήντα ἐννέα νὰ μὴν ζῶσι, νὰ μὴν δου- 160
 λεύωσι, νὰ μὴν κοπιᾶζωσι δι' ἄλλο τι, ἢ διὰ τὸν ἑαυ-
 τὸν των, παρὰ μόνον καὶ μόνον διὰ τὸ καλῶς ἔχειν
 τοῦ ἑνός; Καὶ ποῖος, βλέποντάς το, δὲν καταλαμβάνει,
 ὅτι ἡ αἰτία εἶναι, ὅπου ὄχι μόνον τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ
 ὑποδουλώθησαν εἰς τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι ἄν-
 θρωποι καταστάθησαν μέτρα τοῦ χρυσοῦ, καὶ ὅτι,
 ὅποιος ἔχει περισσοτέρας μονάδας χρυσοῦ, ἢμπορεῖ νὰ
 ἀγοράσῃ περισσοτέρους ἀνθρώπους; Χειρότερον πρᾶγμα
 γίνεται ἀπὸ αὐτὸ ἄραγε; Οἱ ἄνθρωποι νὰ οὐτιδανω-
 θῶσι τόσον, ὥστε ὅπου μὲ ἄκραν ἀδιαντροπίαν νὰ
 ἀκούῃ τινὰς τὸν ὀθωμανὸν νὰ λέγῃ, ὁμοίως καὶ τὸν
 βρεττανόν, «σήμερον ἀγόρασα δέκα ἀνθρώπους»!

Πῶς ἢμπορεῖ, ἐκεῖνος ὅπου τὰ στοχάζεται, νὰ ζήσῃ, 18
 καὶ νὰ ἡξεύρῃ, ὅτι, χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ πωληθῇ ἕνας,
 τὸν ἀγοράζουν μὲ βίαν, καὶ μάλιστα νὰ εἶναι αὐτὸς
 ὁ ἴδιος ὑποχρεωμένος νὰ ἀγοράσῃ ἄλλους, καὶ νὰ γίνῃ

* Εἶναι πασίδηλον πόσον νομίζονται ἀξιώτεροι οἱ ἀνάξιοι 16γ
 πλούσιοι ἀπὸ τοὺς ἀξιωτάτους πτωχοὺς.

** Ἡ πολυτέλεια ἐδίδαξεν ὅποιον εἶχεν πολλὰς μονάδας, ὄχι 16δ
 μόνον νὰ μὴ δουλεύῃ πλέον τὴν γῆν καὶ νὰ μὴν φυλάττῃ τὰ πρό-
 βατα, ἀλλ' οὔτε νὰ κοιμᾶται, χωρὶς νὰ τοῦ ἐτοιμάσουν τὴν κοι-
 τήν, οὔτε νὰ τρώῃ, χωρὶς νὰ τοῦ ἐτοιμάσουν τὸ φαγὶ καὶ τὰ
 ἐξῆς. Ὁ δὲ μὴ ἔχων μονάδας, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ, ἠναγκάσθη
 νὰ ὑπάγῃ εἰς δούλευσιν τοῦ ἔχοντος.

κακός, θέλοντας και μή θέλοντας; Ὅποια εἶναι ἡ καλωσύνη, ὅπου μᾶς ἤλθεν ἀπὸ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν χρημάτων; Ἴσως ὅπου μᾶς εὐκόλυνεν τὰς ἀμοιβαίας διαλλαγάς; Ἀλλὰ ποία ἀνάγκη ἦτον, διὰ νὰ μᾶς τὰς εὐκολύνη; Καὶ πῶς ἐζοῦσαν οἱ ἄνθρωποι, πρὶν νὰ ἐφεύρουν τοὺς χρυσοῦς ἀριθμούς; Οἱ Ἀμερικάνοι πρὸ τεσσάρων αἰώνων δὲν ἔτρωγον ἴσως, δὲν ἐνδύοντο, δὲν εἶχον ἴσως ὅλας τὰς ἀρετάς, μὴν ἔχοντες κανένα ἐλάττωμα; Ἀπέθανον ἀπὸ πείναν ἴσως οἱ Λάκωνες, ὅπου δὲν ἐμεταχειρίζοντο τὸν χρυσόν; Ἡ μήπως δὲν ἠφανίσθη ὅλη ἡ Ἑλλάς ἐξ αἰτίας του; Δὲν τυραννεῖται μέχρι τῆς σήμερον ἀπὸ αὐτόν; Καί, τέλος πάντων, τὸ ἀνθρώπινον γένος δὲν ἀσχημώθη τόσον ἀπὸ αὐτόν;

19 Δὲν πωλεῖται ἴσως ἡ δικαιοσύνη διὰ τοῦ χρυσοῦ; Δὲν ἀγοράζονται ἴσως οἱ κριταὶ διὰ τοῦ χρυσοῦ; Δὲν σκεπάζει ἴσως ὁ πλούσιος τὰς ἀνομίας του διὰ τοῦ χρυσοῦ; Δὲν χάνει ἴσως ὁ πτωχὸς τὰ δίκαιά του διὰ τῆς ἐλλείψεως τοῦ χρυσοῦ*; Διατί, τάχατες, νὰ βλέπωμεν ἓνα ἄνθρωπον νὰ ὀρίζη ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ δέκα ἄνθρωποι νὰ τρέχουν ὀπισθεν εἰς τὸν ἓνα, ὡσὰν νὰ ἦτον αὐτοὶ χοῖροι, καὶ αὐτὸς χοιροβοσκός;

20 Τί περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἔχει αὐτός, ὅπου τόσον αὐστηρῶς καὶ ὑπερηφάνως κτυπᾷ, ὑβρίζει καὶ καταφρονεῖ τοὺς ἄλλους; Διατί, διατί, ὁ ἓνας νὰ ὀνομάζεται δοῦλος καὶ ὁ ἄλλος κύριος; Διατί ὁ πλούσιος νὰ τρώγη, νὰ πίνη, νὰ κοιμᾶται, νὰ ξεφαντώνη, νὰ μὴν

19α * Ἡ πτώχεια, φεῦ, ἐκνευρώνει καὶ ἀδυνατίζει τὰς πλέον σταθεράς καὶ ἥρωικὰς ψυχάς, πόσον μᾶλλον τοὺς ἀπλοῦς καὶ ἀθῶους νῦν Ἕλληνας, ὅπου τὴν ὑποφέρουσι. Ἐνας πατὴρ δέκα τέκνων, μὴν ἔχων τὴν ἀναγκαίαν κυβέρνησιν, ποῦ δύναται, ἢ ποῦ τοῦ μένει καιρὸς νὰ στοχασθῇ διὰ τὸ μέλλον καλόν, ὅταν τὰ τέκνα του παντοτινὰ τοῦ ζητοῦσι τὸν ἐπιούσιον ἄρτον;

κοπιάζῃ καὶ νὰ ὀρίζῃ, ὁ δὲ πτωχὸς νὰ ὑπόκειται, νὰ κοπιάζῃ, νὰ δουλεύῃ πάντοτε, νὰ κοιμᾶται κατὰ γῆς, νὰ διψῇ, καὶ νὰ πεινᾷ;

Ποία εἶναι ἡ αἰτία, ὧ ἄνθρωποι, παρὰ ἡ ἐφεύρεσις τοῦ χρυσοῦ; Ποία ἀνάγκη μᾶς βιάζει, λοιπόν, νὰ τὸν φυλάττωμεν; Μήπως οἱ ἄνθρωποι ζῶσι μὲ μέταλλα, ἢ μήπως διὰ τοῦ χρυσοῦ καλλιεργεῖται ἡ γῆ; Καὶ διατί τάχατες δὲν ἤθελον ἠμπορέσει νὰ ζήσουν οἱ ἄνθρωποι χωρὶς τὸν χρυσόν; Καὶ τί ἤθελε γίνεαι ὁ χρυσός, ἂν τοῦ ἐλείπεν ἀπὸ ὅλους ἡ ὑπόληψις*; Καὶ διατί τοσαύτη ὑπόληψις εἰς ἓν μέταλλον**;

Δὲν εἶναι ἴσως ἡ πρώτη καὶ ἡ κυρία πρόξενος τῶν φοβερῶν πλημμελημάτων ὁ χρυσός***; Δὲν πωλεῖται

* "Ω, πόσον ἄξιον γέλωτος θέαμα ἤθελον σταθῆ, ἂν καθ' ὑπόθεσιν ἤρχετο μία γενικὴ θέλησις τῶν ὄσων δὲν ἔχουν χρυσάφι, νὰ σηκώσουν τὴν ὑπόληψιν ἀπὸ αὐτὸ δι' ὀλίγον καιρόν! "Ω, τῆς ταλαιπωρίας τῶν πλουσίων! Πόσοι ἀπὸ αὐτοὺς ἤθελον μείνει πάντοτε εἰς τὸ κρεβάτι, μὴν ἔχοντας τὸν δοῦλον, ἢ τὴν δούλην νὰ τοὺς σηκώσῃ! Πόσοι ἤθελον κατακοιρισθῆ ἐπάνω των, μὴν ἤξεύροντες πῶς νὰ λύσουν τὰ δεσμάτα τῶν φορεμάτων των! Πόσοι ἤθελον σκωληκιάσει καθήμενοι, μὴν ἤξεύροντες νὰ περιπατήσουν! Πόσοι ἄλλοι ἤθελον μείνει γυμνοὶ μὴν ἤξεύροντες πῶς νὰ ἐνδυθῶσι! Καὶ ἀναμφιβόλως ἤθελον ἀπεθάνει οἱ περισσότεροι ἀπὸ πείναν, μὴν ἔχοντας ποῖον νὰ τοὺς μαγειρεύσῃ. "Ω, πράγμα γελοιώδες, ὅπου ἤθελον σταθῆ! Ἀνθρωπότης, ἀνθρωπότης, ἕως πότε νὰ μὴν βλέπῃς μὲ τὰ ὀμμάτια ἀνοικτά!

** Οἱ γέροντες εὐχονται καὶ λέγουσι τῶν νέων: «Προσπάθησε, τέκνον μου, νὰ γίνῃς ἄνθρωπος», ἐννοοῦντες, νὰ ἀποκτήσῃ χρήματα. Καὶ πάλιν λέγουσι: «Ὁ δεῖνας πρὸ τριῶν χρόνων δὲν ἦτον τίποτες, τώρα ἔγινεν ἄνθρωπος», δηλαδὴ ἀπόκτησε χρυσάφι, εἰς τρόπον, ὅπου οἱ μὴ ἔχοντες χρυσίον, δὲν νομίζονται παρ' αὐτῶν ἄνθρωποι.

*** Οἱ μὴ ἔχοντες χρυσίον προσπαθοῦσι νὰ ἀπολαύσωσι, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐπιτύχουσι τοῦ σκοποῦ των ταχέως διὰ τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ, ποῖος γίνεται φονεύς, ποῖος προδότης καὶ σχεδὸν ὅλοι κόλακες καὶ κλέπται.

164 ἢ τιμὴ ἴσως διὰ τοῦ χρυσοῦ; Δὲν ἀγοράζεται ἴσως ἢ ἀξιότης δι' αὐτοῦ; Δὲν κλαίει, τέλος πάντων, τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐξ αἰτίας του; Ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲν εἶναι πρόξενος τῆς πολιτικῆς ἀνυποφόρου ἀνομοιότητος καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς προερχομένων μυρίων κακῶν; Φεῦ! Βαβαί!...

23 Τώρα λοιπόν, ὅπου ἐτελείωσεν καὶ ὁ διάλογος τοῦ ἐναντίου, τί μέλλει νὰ εἰπῆ ὁ ἀναγνώστης; Ὁ ἀναγνώστης ἄς ἀποφασίσῃ, ὅπως τοῦ φανῆ εὐλογώτερον. Μία καλὴ διοίκησις ὅμως ἢμπορεῖ νὰ διορθώσῃ τὴν κατάχρησιν τῶν πλοῦτων, καὶ ἂν δὲν ἢμπορέσῃ νὰ ἐξαλείψῃ ὅλα τὰ εἰρημένα κακά, ὅπου προξενεῖ ἢ ὑπόληψις τοῦ χρυσοῦ, καὶ ἂν θέλει τὰ μετριάσει, ἐπειδὴ, ἀγαπητοί μου, κάθε δύναμις σκιώδης καὶ ψευδῆς, ὅσον περισσοτέραν ἐνέργειαν ἔχει εἰς τὴν ἀρχὴν της, τόσον περισσότερον καταφρονεῖται εἰς τὸ τέλος, καὶ ἀφοῦ γνωρισθῆ. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι ἐπιχείρημα μεγάλου ἀνδρός, διότι ὁ καλὸς νομοδότης φέρεται πρὸς τὸν λαόν, ὡς ἄριστός τις ἰατρός πρὸς τὸν ἄρρωστον. Καὶ καθὼς ἐτοῦτος, πρὶν δώσῃ τὸ ἰατρικόν, ἐξετάζει πρῶτον τὴν κράσιν τοῦ ἀσθενοῦντος, ὡσὰν ὅπου πολλάκις τὸ ἴδιον ἰατρικόν, 165 ὅπου ἰατρεύει ἓνα, ἢμπορεῖ νὰ βλάβῃ ἄλλον, οὕτως καὶ ὁ νομοδότης, ἀφοῦ ἐξετάσῃ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθη ἐνὸς γένους καὶ τὸ κλίμα τῆς κατοικίας του, τότε δίδει ἀναλόγους τοὺς νόμους, ἐπειδὴ τὴν σήμερον εἰς μερικὰ γένη ὁ χρυσὸς εἶναι ἀναγκαιότατος, καὶ ἐνταυτῷ εἰς ἄλλα, ὄχι μόνον ἄχρηστος, ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιος*.

23α

* Ἀγκαλὰ καὶ κοινῶς μία ψευδῆς δύναμις νὰ μὴν ὠφελῆ, μ' ὄλον τοῦτο ἢ συνήθεια πολλάκις κατασταίνει ἀναγκαῖα τὰ πλέον ἄχρηστα πράγματα. Ἐκεῖνοι, ὅμως, ὅπου εὐτυχοῦσι διὰ τῶν χρη-

Δὲν ἦτον βέβαια ἐτοῦτος ὁ τόπος νὰ ὁμιλήσω διὰ 24
 αὐτῶν, ἐπειδὴ περὶ τοιούτων θεμάτων ἢ πρέπει τινὰς
 νὰ ὁμιλῇ διεξοδικά, ἢ μὲ τελειότητα, ὡσὰν ὅπου ἢ 166
 συντομία ἀποβάλλει τὰς ἀναγκαίας ἀποδείξεις. Πλὴν
 ἐγώ, ἂν ἔσφαλα εἰς τοῦτο, νομίζω νὰ εἶμαι συμπαθι-
 σμένος, μὲ τὸ νὰ γράφω, ὅχι διὰ ἐκείνους τῶν ὁποίων
 πρέπει νὰ εἰπῇ τινὰς ἄλλα καὶ διεξοδικῶς, ἀλλὰ πρὸς
 ἀνθρώπους, οἵτινες γνωρίζουσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἶμαι
 βέβαιος ὅτι μαζί μου θέλουσι φωνάξει: «Ἐὶ ἄς ἐξα-
 λειφθοῦν, ὅποια καὶ ἂν εἶναι, αἱ αἰτίαι τῶν δυστυχιῶν
 τῆς ἀνθρωπότητος».

* * *

Ἄς εἰσέλθωμεν τώρα εἰς τὴν διήγησιν τοῦ ἑλληνι- 25
 κοῦ κλήρου, ἢ ὁποία ὅχι ὀλίγον θέλει μᾶς παραστήσει
 τὰ κακά, ὅπου προξενεῖ ἢ κατάχρησις τῶν χρημάτων.
 Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, λοιπόν, εὐρίσκεται ὁ πατρι-
 ἀρχης καὶ ἡ Σύνοδος· ἄλλος πατριάρχης εὐρίσκεται εἰς
 Ἀλεξάνδρειαν· ἄλλος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἄλλος εἰς
 Ἱερουσαλήμ. Ὁ πρῶτος ὀνομάζεται οἰκουμενικός. Καὶ
 ἂν ἄλλο δὲν σημαίνει αὐτὸς ὁ γελοιώδης τίτλος μαζί
 μὲ τοὺς τόσους ἄλλους ὅπου λαμβάνει, φανερώνει
 ὅμως, ὅτι οἱ ἄλλοι τρεῖς πατριάρχαι ὑπόκεινται εἰς
 αὐτόν. Αὐτὸς λοιπόν διαμοιράζει εἰς ἄλλας τὰς ἐπαρ-

μάτων, ὡς πρὸς τοὺς λοιπούς, ὅπου δυστυχοῦσι, εἶναι ὡς ἡ γῆ μας 23α
 πρὸς τὸ πᾶν. Τὰ χρήματα, τέλος πάντων, ἢμποροῦν νὰ παρομοια-
 σθοῦν εἰς μίαν ράβδον, αἱ δὲ νῦν δυναστεῖαι εἰς τόσους ποδαλγούς.
 Καί, καθὼς ἐτοῦτοι βαδίζουσιν ὀπωσοῦν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν βα-
 κτηριῶν, οὕτως καὶ τὰ νῦν βασίλεια, ὡς διοικήσεις ἀτελεῖς καὶ κα-
 κῶς κυβερνημέναι, μόλις βαστῶνται διὰ μέσου τῶν χρημάτων. Ἄλλ'
 ἀνίσως ὁ ποδαλγὸς ἰατρευθῇ, δὲν ἔχει πλέον χρεῖαν ἀπὸ ράβδον,
 διὰ νὰ ἀκουμβήσῃ· οὕτως καὶ αἱ διοικήσεις, ὅταν διορθωθοῦν, δὲν
 θέλουν ἔχει πλέον χρεῖαν ἀπὸ χρήματα.

χίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, καὶ πολλάκις πέμπει καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶναι χριστιανοί, τόσας ἑκατοντάδας
 167 ἀρχιεπισκόπους, ἐξ ὧν ὁ καθεὶς ἔχει τέσσαρας ἢ πέντε ἐπισκοπὰς, εἰς τὰς ὁποίας πέμπει καὶ αὐτὸς τόσους ἐπισκόπους. Αὐτὸ εἶναι τὸ σύστημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ὁ τρόπος δὲ τῆς διοικήσεως εἶναι ὁ ἀκόλουθος:

26 Ἡ Σύνοδος ἀγοράζει τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ἀντιβασιλέα διὰ μίαν μεγάλην ποσότητα χρημάτων, ἔπειτα τὸν πωλεῖ οὔτινος τῆς δώση περισσότερον κέρδος, καὶ τὸν ἀγοραστὴν τὸν ὀνομάζει πατριάρχην. Αὐτός, λοιπόν, διὰ νὰ ξαναλάβῃ τὰ ὅσα ἐδανείσθη διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ θρόνου, πωλεῖ τὰς ἐπαρχίας, ἢτοι τὰς ἀρχιεπισκοπὰς, οὔτινος δώση περισσότεραν ποσότητα, καὶ οὕτως σχηματίζει τοὺς ἀρχιεπισκόπους, εἰ ὅποιοι πωλῶσι καὶ αὐτοὶ εἰς ἄλλους τὰς ἐπισκοπὰς των. Οἱ δὲ ἐπίσκοποι τὰς πωλῶσι τῶν χριστιανῶν, δηλαδὴ γυμνώνουσι τὸν λαόν, διὰ νὰ ἐβγάλωσι τὰ ὅσα ἐξώδευσαν. Καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκλέγονται τῶν διαφόρων ταγμάτων τὰ ὑποκείμενα, δηλαδὴ ὁ χρυσός.

27 Ὁ τρόπος δέ, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκπληροῦσι τὰς ὑποσχέσεις των πρὸς τὸν λαόν καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νόμους, εἶναι ὁ ἀκόλουθος. Ὁ πατριάρχης, ἀφοῦ ἤξεύρει
 168 νὰ ἀναγνώσῃ δύο κατεβατὰ ἀπὸ τὸ Ψαλτήριον τοῦ Δαβίδ, κρίνεται ἄξιος τοιαύτης ἀρχῆς ἀπὸ τὴν Σύνοδον, αὐτὴ δὲ ἤξεύρει νὰ ἀναγνώσῃ περισσότερον ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*. Διὰ νὰ γράψῃ, δὲν ἐρωτᾶται ἂν ἤξεύρῃ, ἐπειδὴ δὲν τοῦ εἶναι ἀναγκαῖον.

27α * Ἄς μὲ συμπαθήσῃ ὁ ἀναγνώστης διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ λόγου, ὡσὰν ὅπου ὅλοι οἱ νῦν ἱερεῖς, ἐξαιρῶντας, ὡς προεῖπον, τινάς, μόνις σπουδάζουν ὀλίγον τὰ γραμματικά, καὶ κανεὶς δὲν γνωρίζει οὔτε τὴν λέξιν «ἐπιστήμη».

Μάλιστα, τὸ ὄνομά του τὸ γράφει μὲ τόσα κλωθογυρίσματα - εἰς τὸ ὁποῖον τὸν μιμοῦνται καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ μερικοὶ πρωτοσύγκελλοι - ὅπου καὶ ἀνορθόγραφον ἂν εἶναι, ὅπερ καὶ πιθανώτατον, κανεῖς δὲν τὸ καταλαμβάνει, καὶ διὰ τοῦτο φυλάττει γραμματικούς, νέους προκομμένους, ἔχει δὲ καὶ τὸν πρωτοσύγκελλον καὶ ἀρχιμανδρίτην, οἵτινες ὅπως οὖν μετριάζουσι τὴν θηριότητα τῆς ἀμαθείας τοῦ κυρίου των.

Ἡ πρώτη ἔγνοια τοῦ πατριάρχου, λοιπόν, εἶναι νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλίαν τῶν φίλων τῆς Συνόδου, ὅπου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι αἱ γυναῖκες τῶν πρώτων ἀρχόντων, ἤτοι πλουσίων ἀμαθῶν τοῦ Φαναρίου. Καὶ αὐτὸ τὸ κάμνει διὰ δύο αἷτια: Πρῶτον μὲν, διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ κλέπτῃ μὲ περισσότερον θάρρος, δεύτερον δὲ νὰ κλέπτῃ διὰ περισσότερον καιρὸν, ὡσὰν ὅπου αὐτὴ ἡ Σύνοδος ἔχει ὅλα τὰ μέσα εἰς τὴν ὀθωμανικὴν δυναστείαν, καὶ ἐξακολούθως, ὅταν ὁ πατριάρχης, δὲν τῆς ἀρέσκη, εὐθὺς τὸν ἐξορίζει. Καὶ δὲν τῆς ἀρέσκει πάντοτε, ὅταν δὲν ὁμογνωμῇ μὲ αὐτήν, καὶ ὅταν δὲν ὑπογράφῃ, χωρὶς νὰ ἀναγνώσῃ ὅ,τι γράμμα τοῦ παραδώσῃ. 28

Ὁ πατριάρχης ἔχει μίαν ἐξουσίαν σκιώδη καὶ ψεύτικην ἐπάνω εἰς τὴν Σύνοδον, ἀλλὰ κανεῖς δὲν τολμεῖ νὰ ἐξορίσῃ κανένα ἀπὸ αὐτήν, ἂν καὶ ὅλα τὰ δίκαια ἤθελε τὸν βιάσουν, ἐπειδὴ, τότε, οἱ λοιποὶ εὐθὺς ἐξορίζουσι αὐτόν, καὶ βάζουσι ἄλλον καὶ ξανακαλεῖ τὸν ἐξορισθέντα σύντροφόν των. Διὰ τοῦτο, πολλάκις ἔτυχε νὰ πατριαρχεύσουν, ποῖος ὀκτῶ μῆνας, ποῖος ἕξ, καὶ ποῖος δύο μόνον. Ἡ ὑπερηφάνεια καὶ διεστραμμένη ψυχὴ αὐτῶν τῶν δώδεκα μωρῶν τῆς Συνόδου τοὺς ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ νὰ στοχασθῶσι τὴν φθοράν, ὅπου προξενούσι εἰς τὸν λαὸν μὲ τὰ μεγαλώτατα ἐξοδα τῶν συχνῶν ἀλλαγῶν τῶν πατριάρχων, καὶ ἄλλο δὲν ἐνθυμοῦνται, παρὰ 29

ὅτι, ὅσα ἐξοδεύσουν, τὰ ξαναλαμβάνουν ἀπὸ τὸν νεόφυτον, καὶ πάντοτε μὲ τὸ διάφορόν τους.

30 Εὐκόλως ἤμπορεῖ νὰ προῖδῃ ὁ ἀναγνώστης τὰ περὶ
170 τῶν ἀρχιεπισκόπων, ὅταν ἡ ἀρχὴ εἶναι τοιαύτη. Ἄς
μάθῃ ὅμως, ὅτι αὐτοὶ ὑπερβαίνουν καὶ εἰς τὴν ἀμά-
θειαν καὶ εἰς τὰ κακὰ ἔργα, καὶ τὴν Σύνοδον καὶ τὸν
πατριάρχην. Ἐπειδὴ ἡ μὲν Σύνοδος, ὅπου ἐξοδεύει, διὰ
νὰ κάμῃ τὸν πατριάρχην ὅπως θέλει, λαμβάνει εὐθὺς
ἀπὸ τὸν ἴδιον τὰ ὅσα ἐξώδευσεν, ὁμοίως καὶ ὁ πατριάρ-
χης τὰ ξαναλαμβάνει ἀπὸ τοὺς ἀρχιεπισκόπους διπλᾶ
καὶ τριπλᾶ. Ἀλλὰ αὐτοί, ἀφοῦ λάβουν μέρος ἀπὸ τοὺς
ἐπισκόπους, τὰ λοιπὰ πρέπει νὰ τὰ ἐβγάλουν ἀπὸ τοὺς
χριστιανούς, καὶ εἰς αὐτὸ μιμοῦνται τοὺς ὀθωμανικοὺς
διοικητὰς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς των, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἰς
ἄλλο δὲν διαφέρουσι, εἰμὴ ὅτι οἱ ἀρχιεπίσκοποι πληρώ-
νουν αὐτούς, καὶ αὐτοὶ τοὺς δίδουν τὴν ἄδειαν νὰ κλέ-
ψωσιν ὅσα ἤμποροῦσι.

* * *

31 Ἡ ἀμάθεια τοῦ λαοῦ ἀκόνισεν τὸσον τὰ ἀρχιερατικὰ
σπαθία, ὅπου κανεὶς δὲν τοὺς ἀντιστέκεται. Μ' ἐν κατε-
βατὸν <μὲ> κατάρας, ὅπου ἡ πλέον διαβολικὴ διάθεσις
φοβερωτέρας βέβαια δὲν ἤθελεν ἤμπορέσει νὰ ἐφεύρῃ, τὸ
ὁποῖον ὀνομάζουσιν ἀφορισμόν, ἐκδύουσι καὶ πλουσίους
καὶ πτωχοὺς. Καὶ ἂν πολλάκις μ' ἕτερον κατεβατὸν
171 μ' εὐχάς, εὐλογίας καὶ συγχώρησιν, διαλύουσι τὸν ἀφορι-
σθέντα, δι' ἄλλο τέλος δὲν τὸ κάμνουσι, παρὰ διὰ νὰ
ἤμπορέσωσι νὰ τὸν ξαναφορίσωσι. Ἐπειδὴ τὸν ἀφορι-
σθέντα δὲν δύνανται νὰ τὸν ξαναφορίσωσι, ἂν πρῶτον
δὲν τὸν συγχωρήσωσι*. Μετὰ τὸν ἀφορισμόν, ὅπου εἶναι

31α * Οἱ ἀφορισμοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐξόχως εἰς τὰ Ἱωάννινα
καὶ Πάτραν, ἤθελαν νομισθῆ εὐχαὶ τῆς λειτουργίας ἀπὸ κανένα ἄλ-

τὸ πρῶτον τοὺς ἄρμα, ἔπονται οἱ ἁγιασμοὶ καὶ τὰ μνημόσυνα*. Καὶ τέλος πάντων, τὸ μεγαλείτερον κέρδος των 172 εἶναι αἱ κληρονομίαι καὶ τὰ χαρίσματα**. "Ἄν εἰς αὐτὰ εὖρη ἀνθίστασιν, τότε εὐθὺς ἀφορίζει, δὲν δίδει τὴν ἄδειαν τῶν ἱερέων νὰ βαπτίσουν τὸ γεννηθὲν βρέφος, οὔτε νὰ θάψουν τὸν νεκρόν.

Ἄλλὰ ποῦ νὰ διηγηθῶ, ὅσα ἢ μιὰ τῶν ψυχῆ ἐφευρίσκει! Φθάνει λοιπὸν νὰ ἤξεύρετε, ὅτι, ὅσα καὶ ἂν κάμνωσι, τὰ κάμνωσι διὰ χρημάτων, καὶ πληρώνοντάς τοὺς τινὰς ἢμπορεῖ νὰ λάβῃ τὴν συγχώρησιν διὰ κάθε ἁμάρτημα. Τόσον ἐβαρβαρώθη καὶ οὐτιδανώθη ἡ κλάσις τῆς ἱερωσύνης τῶν Ἑλλήνων! Πρὸς τούτοις ὁ ἀρχιεπίσκοπος πωλεῖ τὰς ἐνορίας τῆς πόλεως οὔτινος ἱερέως θελήσῃ, καὶ ἔπειτα κάμνει ἄργὸν ἢ ἐξορεῖ ὅποιον θέλῃ ἀπὸ αὐτοῦ, καὶ ξαναπωλεῖ τὴν ἐνορίαν ἄλλου, διὰ νὰ

32

λογενῆ. Τόσον εἶναι συχνοί, καὶ σχεδὸν κάθε Κυριακὴν εἰς κάθε ἐκκλησίαν ἀναγινώσκονται δύο καὶ τρεῖς ἀφορισμοί, πάντοτε δὲ διὰ οὐτιδανωτάτας διαφοράς, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ δύο ἢ τριῶν γροσίων ὑπόθεσιν.

31α

* Αὐτοὶ οἱ ἀναιδέστατοι ἄνδρες, εὐθὺς ὅπου ἔλθουν εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν των, ὑποχρεώνουν ὅλους τοὺς πολίτας, νὰ τοὺς δεχθῶσιν εἰς τὰ ὀσπίτιά των, διὰ νὰ τοὺς ψάλωσι τὸν ἁγιασμόν, καὶ οὕτως λαμβάνουσι τὴν πληρωμὴν ἀπὸ πενήντα ἕως δέκα γρόσια τὸ ὀλιγότερον. Τὰ δὲ μνημόσυνα συνίστανται εἰς τὸ νὰ λειτουργοῦν διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀποθανόντος, τοῦ ὁποίου ξεθάπτουν τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ εὐλογοῦν.

31β

** "Ὅταν ἀπεθάνῃ κανένας πολίτης τῆς πρώτης ἢ δευτέρας κλάσεως καὶ τὸ ἀκούσῃ ὁ ἀρχιερεὺς, εἶναι δι' αὐτὸν μία ἀνεκδιήγητος χαρὰ, ἐπειδὴ, διὰ νὰ ἢμπορέσουν νὰ τὸν θάψουν, πρέπει, ἀφοῦ πληρώσουν τὸν ὀθωμανὸν τύραννον, νὰ πληρώσουν καὶ τὸν ἀρχιερέα. Ἡ ποσότης ὅμως εἶναι ἄοριστος, πότε δέκα χιλιάδας γρόσια, πότε πέντε, καὶ τὸ ὀλιγότερον χίλια. "Ὅταν πάλιν ὁ πολίτης μισεύῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του, πρέπει νὰ δώσῃ ἓνα χάρισμα τοῦ ἀρχιερέως. "Ὅταν ἐπιστρέφῃ, πάλιν τοῦ χαρίζει. Ἄλλὰ τί λέγω τοῦ χαρίζει; Καὶ πῶς ἢμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ δῶρον ἐκεῖνο ὅπου ζητεῖται μὲ βίαν;

31γ